

سوره مبارکه انسان

جلسه هشتم

نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَ شَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَ إِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا (۲۸)

ترجمه:

ما آنان را آفریدیم و پیوندهای وجودشان را محکم کردیم و اگر بخواهیم آنها را به گروه دیگری مثل خودشان تبدیل می کنیم.

در این آیه نیز به آنها که فقط به دنیای مادی دل بسته اند و آخرت و آن روز سخت و سنگین را فراموش کرده اند، هشدار می دهد که به نیرو و قدرت خود مغرور نشوید که این نیرو و قدرت را ما به شما دادیم و هر زمان اراده کنیم باز می ستانیم، چون ما شما را آفریدیم و پیوندهای وجودتان را محکم کردیم و هر زمان بخواهیم گروه دیگری را به جای شما قرار می دهیم.

در بدن انسان رشته های کوچک و بزرگ اعصاب همچون طناب های آهنین عضلات را به یکدیگر مرتبط ساخته و رباط ها آنچنان قطعات ریز و درشت استخوان ها و گوشت های اندام انسان را به یکدیگر محکم بسته اند که از مجموع آنها یک واحد کاملاً منسجم در کمال قوت و قدرت به وجود آمده است که قادر به انجام هر گونه فعالیت است.

در ادامه آیه می فرماید: وَ إِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَكُمْ

و هر زمان بخواهیم شما را از بین می بریم و نسلی دیگر را به جای شما به وجود می آوریم.

این فراز آخر آیه غنا و بی‌نیازی خداوند را از سرکشی انسان و افرادی که زیر بار حق نمی‌روند نشان می‌دهد، تا بدانند اگر اصراری بر ایمان آنها هست در حقیقت لطف و رحمتی است از جانب پروردگار نسبت به آنها و گرنه:

گر جمله کائنات کافر گردند بر ساحت کبریا نشیند گرد

انْ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا (۲۹)

ترجمه:

این آیات تذکر و یاد آوری است که هر کس بخواهد به وسیله آن راهی را به سوی پروردگارش انتخاب می‌کند.

سپس به کل آیاتی که در این سوره آمده که در مجموع یک برنامه جامع برای سعادت و رستگاری انسان است، اشاره کرده و می‌فرماید:

این آیات تذکری است برای کسانی که می‌خواهند راه صحیح را انتخاب کنند. یعنی وظیفه ما نشان دادن راه است، این شما هستید که باید با عقل و درک خود، حق را از باطل تشخیص دهید و با اراده و اختیار راه سعادت یا شقاوت را انتخاب کنید. این آیه در واقع تأکیدی است بر آنچه در آغاز سوره فرمود: اِنَّا هِدْيَنَاهُ السَّبِيلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا، ما راه را نشان دادیم گروهی شکر نعمت هدایت الهی را به جا آورده و صراط مستقیم را انتخاب می‌کنند و گروهی از حق رو گردانده و به انحراف کشیده می‌شوند و به این نعمت عظیم کفر می‌ورزند.

آیه مذکور اشاره به مختار بودن انسان در انتخاب راه دارد اما برای اینکه این توهّم پیش نیاید که خداوند انسان را مطلقاً به خود واگذار کرده است بلافاصله در آیه بعد می فرماید:

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا (۳۰)

ترجمه:

و شما چیزی را نمی خواهید مگر اینکه خدا بخواهد به راستی که خداوند دانا و حکیم است.

خدای متعال از یکسو می فرماید: ما راه را نشان دادیم انتخاب راه با شماست که اختیار انسان در عمل کاملاً روشن می شود و از سوی دیگر می فرماید: انتخاب شما منوط به مشیت الهی است. در کنار یکدیگر قرار دادن آیات در حقیقت اثبات اصل معروف "الامرُ بینَ الأمرین" است یعنی نه جبر است و نه واگذاری تام، بلکه حقیقتی است ظریف و دقیق بین این دو. به تعبیر دیگر انسان در خلقت پیچیده است و توانایی هایی مثل دیدن و شنیدن و لمس کردن و قدرت تفکر و مجموعاً توان و آزادی اراده همه از ناحیه خداوند است و هر زمان اراده کند می تواند این قدرت و آزادی را سلب کند.

بنابراین آزادی انسان زیر چتر مشیت الهی است و مشیت الهی بر این قرار گرفته که انسان مختار باشد و خود انتخاب کند تا هم بتواند بار تکلیف و مسئولیت را که رمز تکامل است بر دوش گیرد و هم خود را بی نیاز از خداوند و هدایت و حمایت و توفیق و تأیید او نداند و درحین تصمیم گیری کارهای خود را به او بسپارد و تحت حمایت او قرار دهد.

زیرا که خداوند عالم و حکیم است " اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا " و علم و حکمت الهی ایجاب میکند که انسان در پیمودن راه تکامل آزاد باشد. بنابراین اینچنین نیست که افراد در انجام کار خیر و شر مجبور باشند و بعد گروهی پاداش بگیرند و گروهی عقوبت شوند. نتیجه اینکه پروردگار پرورش دهنده، عالم و حکیم است و مصلحت هرکس را می داند و بنابر علم و حکمت خود آنچه را اراده میکند خیر و بجاست.

يَدْخُلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَةِ الْظَالِمِينَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا (۳۱)

ترجمه:

خداوند هرکس را بخواهد در رحمت خود داخل میکند و برای ستمکاران عذاب دردناکی آماده کرده است.

سرانجام در آخرین آیه این سوره در یک جمله کوتاه و پر معنی به سرنوشت نیکوکاران و بدکاران اشاره کرده و می فرماید: خدا هرکس را بخواهد در رحمتش وارد می کند و در پایان آیه عذاب را روی ظالمان متمرکز می کند.

یعنی کسانی که قابل هدایت هستند و لیاقت نزول رحمت را دارند در دنیا با توفیق و تایید و در آخرت با نعمت های عظیم بهشت روبه رو گشته و رحمت الهی بر آنان ریزان است و کسانی که اهل ظلم و گناه هستند عذاب دردناک خداوندی برایشان آماده شده است.

پروردگارا تو صراط مستقیم را نشان دادی و ما در این مسیر گام نهاده ایم ما را در ادامه راه توفیق ده و تأییدمان فرما.